

tes = az igazságot szeretetben szolgálva kell egyre inkább összeforrnunk a Fővel, Krisztussal" (Ef 4,15). Ezért hangoztatta annyiszor a minden szépet és jót észrevenni és tisztelni tudó „kegyeletes lelkületet”. És ezt az életprogramot foglalta bele egy címerfélebe, amelyet élete vége felé rajzolgatott — noha inkább a tibeti lelki vezetésben szereplő és a svájci orvos-pszichológus, Jung által sokat elemezett mandalaféleség volt az, mint címer. Ebben Dürer egy rézkarca nevének, a *Ritter, Tod und Teufel*-nek kezdőbetűi mellett a *szigé, humilitas és humanitas* szavak szerepeltek. A szigé nemcsak hallgatni tudást, magánykedvelést, feltűnés nélküli életet jelent, hanem ezt is: „A cselekvésben tapintat és szeretet vezéreljen, nem kell mindjárt odamondani az igazságot”. A humilitást így is értelmezte: „Tudatosítani kell tudásunk csekélységét”. A humanitást pedig így: „Tisztelet és megértés minden emberrel szemben”.

SCHÜTZ ANTAL

A KATOLIKUS NEVELÉS PROBLEMATIKÁJA

A katolikus nevelés problematikájának ez a gyökere: a katolikus élet alfája és ómegája a kegyelem, „hogya az Úr nem építi a házat, aki azt építi, hasztalan fáradság” (Zsolt 126). Az Úr Krisztus beszéde ebben megdöbbenően világos. Az egész evangéliumon végigvonul ez az alapgondolat: Ő új életet hozott, s ennek az életnek forrása, hazája Isten. Szent János evangéliumának előszava már megpendíti ezt a gondolatot: hatalmat adok nekik, hogy Isten gyermekeivé legyenek, ... és ez különösen éles arcvágású fogalmazásban vonul végig az egész Szent János-evangéliumon. „Aki újjá nem születik keresztségből és Szentlélekből, a mennyek országába be nem mehet” (Jn 3,5); „Senki sem tud hozzám jönni, ha az Atya, aki engem küldött, nem vonzza” (Jn 6,44). Az ő életereje, Lelke nélkül ebben az új életben egy tapodtat sem léphetünk: „Maradjatok bennem, akkor én is bennetek maradok. Amint a szőlővessző sem tud gyümölcsöt hozni önmagától, ha nem marad a szőlőtőn, úgy ti sem, ha nem maradtok bennem... Hiszen nélkülem semmit sem tehettek” (Jn 15,4–5).

Ezek alapján felületes lelkek hitetlenkedésüket, vagy hívők gyatra életüket Pázmány kifejezése szerint evvel a „kopasz mentséggel” igazolgták: ők nem tehetnek arról, hogy ilyen késedelmesek, illetve esékenyek, mert hát — nem kaptak kegyelmet. Még jobban kiélezték ezt, mikor dogma jelleget öltött az a tanítás, hogy a kegyelem teljesen ingyenes, az ember a maga erejéből semmi olyant nem tehet, aminek kijár a kegyelem, sőt a kegyelemnek semmiképp elébe nem dolgozhat. 400 körül egy Rómába vetődött robusztus ír szerzetes, Pelagius, joggal felháborodott ezen az államborságon, amelyet a történelem ma kvietizmus néven ismer, és nekifeszítette hatalmas mellét. Azt tanította, hogy az emberben a bukás után is maradt annyi erő, hogy elkerülhet minden bűnt, szent életet élhet a maga emberségéből és üdvözülhet is. Eszerint csak a bűnös önösség takarózhat azzal a gondolattal: kegyelem nélkül az ember meg sem mozdulhat a keresztény életben, a kegyelem után nem nyúlhat, feléje nem mehet, érte semmit sem tehet. A kegyelem nélkülünk jön, vagy ha Istennek úgy tetszik, nem jön. Ez ellen a pelagianizmus néven ismert tanítás ellen Szent Agoston felvonult hatalmas szellemének egész fegyverzetével és a zseninek azzal a biztos látásával, hogy Pelagius a kereszténység fájának gyökerére tette a fejszét. Pelagiust el is ítélte a II. orangei zsinat (529). Az Egyház azóta rendületlenül áll ezen a talajon, és a teológia felsőbbeségesen védelmezi ezt az álláspontot. Ezzel azonban legélesebb formájában lett felállítva a katolikus nevelés problematikája: a katolikus élet legsajátosabb jellemzéke, hogy kegyelemből sarjad. A kegyelem pedig Istennek teljesen ingyen adott adománya, az ember semmit sem tehet, amivel megszerezhetné. Tehát a ne-

velő sem vezetheti rá növendékét semmiféle olyan magatartásra, amely maga után húzza a kegyelmet; úgy tetszik tehát, hogy a sajátosan katolikus, kegyelemből való életre nem lehet nevelni, magyarul: katolikus nevelés voltaképpen nincs.

Erre a kitűnő Sailer püspökkel általánosságban ezt lehet felelni: a legjobb katolikus család is csak adja a növényt, a legjobb nevelés is csak ápolja azt, a növekedést egyvalaki adhatja csak, Isten. Ez így igaz, a gondolkodónak azonban nem elég. A részletekbe menő, tüzetes megoldást három katolikus igazság szolgáltatja. Egyik a skolasztikai igazság: *Facienti, quod est in se, Deus non denegat gratiam*. Második Szent Tamás elve: *Gratia non destruit, sed perficit naturam*. A harmadik szempontot azok a megfontolások szolgáltatják, amelyeket Szent Bonaventura *ramificatio gratiae* címen tárgyal, vagyis a kegyelem és természet egymásba fogasolódásának teológiája.

1. *Facienti, quod est in se, Deus non denegat gratiam* = aki megtesz mindent, ami rajta áll, attól Isten nem vonja meg kegyelmét. Ez a tétel a teológusoknál hosszú századok óta közkeletű, és a következő megdondolások gyümölcse. Isten komolyan akarja mindenkinek az üdvösségét, hisz „könyörülts mindenem, mert hatalmad alatt áll minden, és elnézed az ember büneit a bűnbánat miatt, és semmit sem utálsz meg abból, amit alkottál. Kímélsz mindent, mert a tiéd, életnek barátja” (*Bölcs 11,23—26*). Így látta Istent és teremtményeit már az ószövetségi bölcs. Szent Pál pedig az evangélium világosságában egyenest ezt mondja: Isten „azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére” (*1Tim 2,4*). Szuverén hatalmában megteheti, hogy magához vonja azt is, aki először rugdalózik ellene, de igazságosságában és szentségében nem teheti meg, hogy vissza-visszalökje magától, aki közeledik hozzá. Itt nyílik meg a szorosan vett katolikus pedagógiának egy területe. Aki rávezeti növendékét, hogy mindent megtegyen, ami tőle telik, hogy Istennek kedvében járjon, az sajátosképpen elébe dolgozik a kegyelemnek, amely Isten ingyenes ajándéka marad ezután is. Mert akár-mennyi fáradozás után sem állhat eléje senki: „Istenem, én megoldoztam érte, nekem már kijár a kegyelem, jussom van hozzá”. Nem, Istent így lekötözni nem lehet, ez az ő szuverénsége ellen volna. De Isten nem önkény és nem szeszély. Teremtény meg nem kötheti, semmiféle formában fölébe nem kerekedhetik, de Isten maga a logika és a szentség, meg a kötelesség. ...Sőt egy jelentős lépéssel továbbmehetünk, még közelebb juthatunk a sajátos katolikus nevelés területéhez. Amint egy mohamedán nem tudott betelni IX. Lajos király tökéletes lovagiasságával, és titokban utánozni kezdte, amit ellesett tőle, anélkül, hogy sejtelve lett volna ennek a tökéletes lovagiasságnak forrásáról, úgy a pedagógia is megteheti, hogy a katolikus eszmény külső vonásait beleszővi a pedagógia eszményébe, és ezek megvalósítására nevel. Nem lesz ez a kegyelemben és kegyelemre való nevelés, de jelentős és sajátos darab abban a komoly igyekezetben, hogy az ember meg akarja tenni mindazt, ami tőle telik a kegyelem felé.

2. Ez egyúttal már a fent említett második megoldási elv erőterébe hatol: *Gratia non destruit, sed perficit naturam*, azaz a kegyelem nem dobja el azokat a követeket, amelyekből az egyéni jellem és természeti lelki élet meg van építve, hanem egészen új építési stílust ad, más szellemet lehel belé. Olyan, mint a melódia, amelyet a művész más fekvésben játszik el, de a melódia lényegileg ugyanaz, csak minden hang és azok egésze más valórt kap, tökéletlensége eltűnik, másképp hangzik, mint előbb; régi épületekőkből van összerakva, mégis új. Olyan, mint egy ősi vár, ahol felületes ránézés azt hiszi, hogy egyöntetű alkotással van dolga, csak tüzetesebb szemlélet és szakértelem veszi észre: a magas falrendszer sajátos együttese a természetnek és a kultúrának, laikus szem nem láthatja, hol végződik a természeti fal és hol kezdődik a ráépített rakott fal. Szent Péter és Szent János folytatták halázmesterségüket, külsőleg nem különböztek más halászoktól, amikor már karizmás emberhalászok, apostolok voltak. Ugyanígy joggal írhatta a Diognétoszhoz írt ősi (II. századi) keresztény levél: „A keresztények sem lakóhely, sem nyelv, sem életszokásokban nem különböznek más emberektől, ... mégis csodálatos és hihetetlen életmódot folytatnak: van hazájuk, de úgy élnek benne, mint szellérek; van vagyonuk, de mindent úgy használnak, mintha zárandokok volnának. Minden idegen vidék hazájuk, minden haza idegen nekik, testben élnek, de nem a test szerint, a földön tanyáznak, de a mennyben van a városuk.” Ebből mindenekelőtt az következik, hogy aki az élet vonalán nevel, amikor a természetet tökéletesíti, nemcsak elébe dolgozik a kegyelemnek, hanem ugyanakkor

beleépít a kegyelem természetfölötti világába. Amit az emberi igyekezet nevelt egy emberen, arra a kegyelem ráépít, folytatja, befejezi és megkoronázza a természet művét. Minél értékesebbé tett egy embert a nevelés, annál értékesebbé válik Isten országában. Isten országában is különb a carrarai márvány szobor, mint a homokkő szobor. Sőt, új törvényszerűségekről is lehet szó: vályogból, nyárfából ... általában a kegyelem nem fog fidiászi szobrot faragni.

3. Mélyebbre ható törvényszerűséget tár fel az, amit *ramificatio gratiae*-nek nevezünk. Ennek az egymásba fogasolódásnak értelmében a keresztény életet élő embernél minden egyes pedagógiai tett és munka a kegyelem szempontjából is termékeny...

JÁVORSZKY BÉLA

TERMÉSZETLÍRA, FABULA, NOSZTALGIA

Bármilyen irányból közeledjünk is a kortárs finn költészet szelleméhez, vagy konkrét megnyilvánulásaihoz, valamit rögtön észre kell vennünk: e líra döbbenetesen halk szavú s még nagy fellángolásaiban is mértéktartó, majdhogynem visszafogott. Közép-európai szemmel talán még elmarasztalni is hajlamosak volnánk mindezért, ha nem éreznénk meg rögtön a szavak burkolatán átsűrű belső izzást, a költői én erejét. Koturnusos költői hagyományokon nevelkedett ízlésünk először bizonyára szokatlannak érzi az ennyire eszköztelen lírát, a hétköznapi költészetét, s csak lassan szokja meg, hogy a halkszavúság nem feltétlenül jelent lemondást, az eszköztelenség szegénységet.

E líra másik szembetűnő tulajdonsága — természetközelsége. A költő elsősorban az erdők, lápok, tavak, madarak világából meríti képeit, s még egyébként urbánus félelmeit is a „börként fölfénylő tenger”, a nyári esteket dérként meglepő fagy, az „erdők mögül leselkedő csípős szelek” képébe öltözteti.

Az itt bemutatott három finn költő három nemzedék, három egymástól igen-csak elütő irányzat képviselője. Közülük *Eeva-Liisa Manner* (sz. 1921) költészete a leginkább természetközpontú, úgy is mondhatnánk, hogy Manner egész eddigi lírája a minket körülölelő természet világának elemzése különféle, gyakran egymással ellentétes nézőpontokból. Manner vilásképe humánus, ám minden vallásssága ellenére inkább panteisztikus, melyben a lét minden gyötrelme feloldódik s megbékül önmagával. Líráját a fantázia, a gyerekkori emlékek és a mesék ezernyi apró szála szövi át és színesíti. Fontos motívum nála a zene, mely segít rendet rakni a világ „logikus káoszában” és amelynek motívumaira felépítheti üvegtisztaságú és -szilárdságú fantáziavárosait. Bach és Mozart muzsikája, vagy a gyerekkor egy-egy derűs, olykor ijesztő emléke indítja útjára feszesen megkomponált, mégis gyakran vízesés zuhogására emlékeztető vesszorait. Manner újabb lírája komorabb, a világpolitikai félelmek őt is sötétebb tónusok használatára készítik.

Mannerhez hasonlóan a természet az alapélménye *Pertti Nieminen* (sz. 1929) költészetének is. Nieminen azonban, aki a klasszikus kínai líra kitűnő tolmácsa, hamar új utat talált költői fantáziája kibontakoztatására: a fabulát, a modern költői mesét. Újabb lírájának jelentős része bizarr, időnként a modern technikai kor emberének problémáit felvető tanmese, vagy a történelem meglepő fordulatokban bővelkedő újrafirása. Tigrisre vadászó királyai, szörös asszonyai, a bükkfák közt fiatal lányokat fotografáló reklámfőnökei, vagy vadkacsaként elszálló repülő-utasai mind, mind egy minden ízében eredeti, fanyar humorú költészet emlékezetes állomásai.

Egészen más nemzedék életérzéseit tolmácsolja a hármuk közül korban legfiatalabb *Järkko Laine* (sz. 1947), akit sokáig a finn városi underground-költészet legtehetségesebbjeként tartottak számon. Laine korai lírájára az amerikai beatnik-költészet tett olyannyira maradandó hatást, hogy azt csak legutóbbi kötetében sikerült levetkőznie. A hatvanas-hetvenes évek politizáló korszakán túlélt és ismét a természetlira irányába forduló fiatal költőnemzedék életlátásának jó pél-